

Thor Heyerdahl og Per Lillieström. *Jakten på Odin. På sporet av vår fortid*. Oslo: J.M. Stenersens forlag, 2001. 320 s.

Av Even Hovdhaugen, Christian Keller, Else Mundal,
Anne Stalsberg og Gro Steinsland

Jakten på Odin er en oppfølging av *Ingen grenser* (1999). I lange partier har de to bøkene mer eller mindre sammenfallende tekst. Overlappingen er så stor at man trygt kan si at forfatterne tygger drøv i den siste boken. *Jakten på Odin* er – i likhet med *Ingen grenser* – ikke en bok som normalt burde meldes i et vitenskapelig tidsskrift. Når dette likevel blir gjort, er det fordi Heyerdahl (heretter H) presenterer seg selv som vitenskapsmann. På s. 244 sier han: “Du Per, du vet at jeg er vitenskapsmann, og har levd og virket blant vitenskapsmenn i hele mitt liv.” Forlaget er ikke snauere. På bokomslaget er H presentert som “en av våre mest markante oppdagere og vitenskapsmenn.” Til tross for at boken ikke er skrevet på en måte som på noe felt tilfredsstiller vitenskapelige krav, er det tydelig forfatterne mener at de “teoriene” de kaster frem, skal tas seriøst.

Forfatternes tese går ut på at Odin, som ble dyrket som en gud i Norden i vikingtiden, opprinneleg var en jordisk historisk konge som levde i Azov ved Svartehavet omkring vår tidsregnings begynnelse. I året 63 f. Kr. skal han ha utvandret sammen med et stort følge fra Svartehavsområdet til Norden. Her slo han seg først ned på Fyn i nåværende Danmark, deretter opprettet han et maktsete i Sigtuna, nåværende Sverige. Fordi disse innvandrerne fra øst var mektige og framgangsrike, begynte de uvitende folkene i Norden å dyrke dem som guder. Forfatterne betrakter dermed Odin både som religionsstifter og som ættefar til de nordiske folkene.

Forfatterne bygger denne tesen på Snorre Sturlasons fabel i Ynglingasaga i *Heimskringla* om æsenes opphav i Asia og Odins utvandring og etablering i den nordlige del av verden. Ynglingasagaens fabel leses bokstavelig. På samme måte som Snorre i middelalderen, etter tidens praksis, presenterte sine teser om de hedenske gudenes opphav på uholdbare folkeetymologier og trakk konklusjoner om historiske sammenhenger utfra tilfeldig lydlikhet mellom ord i vidt forskjellige språk, bygger forfatterne av *Jakten på Odin* sin tese på de samme og liknende fantasifulle etymologier: æser har sammenheng med Asia, guden Tyrs navn er opphav til Tyrkia, Odin spores i det kaukasiske folkenavnet udi, russisk udin, som H og Lillieström, heretter L, har oppfattet som Odin. Ytterlige bevis på sin tese finner forfatterne i arkeologisk materiale som på Hs initiativ ble gravet fram fra jorden i Azov i 2001. Disse “gjenstandsbevisene” er presentert i bokens bildesekvenser.

Jakten på Odin er bygget opp som en samtale mellom de to forfatterne, H og L (Thor og Per), der de to herrene smigrer hverandre etter beste evne. Gjennomgående er det Per som er tildelt rollen som den uvitende utspøreren, og Thor er den som skal gi forklaringer og kloke svar. Det er neppe tilsiktet, men opplegget kan minne om komposisjonen i

* En engelsk versjon av denne anmeldelsen er lagt ut på nettsidene til *Maal og Minne*: www.samlaget/maalogminne

mange lærebøker fra middelalderen som gjerne var bygget opp som en samtale mellom disippel og lærer. Men samtalen mellom Thor og Per får mer karakter av en ufrivillig parodi på denne genren siden “læremesteren” ofte avslører like stor uvitenhet som disippelen.

Valget av samtaleform i en bok som skal argumentere for et syn forfatterne ønsker skal oppfattes som en vitenskapelig teori, er merkelig, for selve formen stiller seg i veien for en vitenskapelig behandling av stoffet med en kritisk holdning til kildene og diskusjon av sekundærlitteratur. En kan få en mistanke om at formen likevel er bevisst valgt for å frita forfatterne fra det grundige og tidkrevende arbeidet seriøse forskere har med å gjøre seg kjent med kilder og faglitteratur. *Jakten på Odin*, som dens forløper *Uten grenser*, preges av et mangelfullt og tilfeldig kildeutvalg, fravær av teoretisk refleksjon og en fatal mangel på kjennskap til flere hundre års forskning. Dette gjelder både Snorre-forskningen og forskningen innenfor religionshistorie, arkeologi, filologi og lingvistik. Dette gjenspeiles også i bokens litteraturliste, som avslører at til og med Snorres verk *Edda* bare er lest i en norsk oversettelse som ikke inneholder hele verket. Den litteratur som er brukt og vist til, er gjerne litteratur som er lite akseptert i det vitenskapelige miljø, som f. eks. Omeljan Pritsaks bok *The Origin of Rus’*. *Jakten på Odin* mangler nøyaktige kildehenvisninger, og brokker av kunnskap som kan være plukket opp her og der, er ofte misforstått og ute av kontekst. Manglende nøyaktighet i kildehenvisninger og sitat gjør det vanskelig å gå forfatterne etter i sømmene. Men boken er heller ikke – selv om den pretenderer å presentere forskning – skrevet for et publikum som stiller kritiske spørsmål.

Til tross for at H og L ikke kjenner forskningshistorien, strør de likevel generøst rundt seg med forslag til passende forskningsoppgaver for forskerne. Flere steder kommer samtalen inn på Troja, og Thor sier: “Hvordan Snorre kunne vite om Troja, som bare eksisterte i oldtidens mytologi inntil Schliemann fant ruinene på 1870-tallet, er et mysterium som filologer og religionshistorikere burde prøve å løse” (s. 257). Men nå finnes det neppe noen filolog eller religionshistoriker som ligger så langt bak forskningsfronten at han eller hun ville synes dette var en utfordrende oppgave. Det knytter seg nemlig ikke noe mysterium til hvordan Snorre kunne vite om Troja. Forholdet var tvert imot at ethvert barn i middelalderen hadde hørt om Troja. Historien om heltene fra Troja fantes i skriftlige beretninger på latin like fra oldtiden, og stadig nye versjoner av historien kom til, etter hvert også på ulike folkespråk. På Island vet vi at en versjon av fortellingen om heltene fra Troja (*De exidio Troiae historia* av Dares Phrygius) var kjent alt på 1100-tallet. Denne teksten var nemlig en av kildene for den ukjente forfatteren av *Veraldar saga*, som ble komponert på Island, trolig i siste halvdel av 1100-tallet. Hele verket, som på norrønt fikk tittelen *Trojumanna saga*, ble også oversatt til norrønt, sannsynligvis på Island. Mange daterer denne oversettelsen til ca. 1200. Andre daterer den til etter Snorres tid. Men verket var i alle fall kjent i latinsk form. Historien om heltene fra Troja var også kjent fra *Historia Regum Britanniae* av Geoffrey av Monmouth, også dette verket ble oversatt til norrønt, etter de flestes mening på Island tidlig på 1200-tallet. Å spørre hvordan Snorre kunne vite om Troja, avslører en helt utrolig mangel på kunnskap om middelalderens litterære liv. At ingen i middelalderen – heller ikke Snorre – visste nøyaktig hvor Troja lå, gjorde ikke heltene fra Troja mindre populære eller berømte. Snorre identifiserer Troja med Tyrkland (Tyrkia), som må sies å være en lite presis stedsangivelse. Men et sted kan selvsagt være “kjent” og berømte selv om ingen vet hvor det ligger. I norsk historie er det få steder som er mer berømte enn Svolder, men ingen kan peke på plassen.

H og L har et underlig forhold til forskningsmiljøet og til forskere. H vil gjerne se på seg selv som forsker, men samtidig oser boken av forakt for forskere og det vitenskapelige forskningsmiljøet. Unntaket er de forskerne H og L mener de kan bruke til støtte for seg.

De blir framhevet som store eksperter. Ellers tegner de et bilde av dagens forskere som troende som forsvarer sine dogmer (s. 13). Spesielt når det gjelder synet på Snorre, gir de den framstillingen at forskerne nærmest bare har forakt for ham, de blir omtalt som "Snorres motstandere" som skal ha hetset og mistrodd Snorre, bannlyst og halshogd ham, beskyldt ham for fantasi, fusk, oppspinn, uhederlighet og historieforfalskning: "Altfor mange har kommet med direkte beskyldninger om Snorres uhederlighet", sier Thor indignert (s. 122). Utsagn av denne typen finnes det minst et 50-tall av. Men denne henvisningen til forskere er anonym, og H og L belegger ikke sine påstander om forskernes oppfatninger med sitat eller kildehenvisninger. De later som de gjengir og vurderer forskernes argumenter, men i virkeligheten er "motpartens" meninger konstruert av dem selv for at de skal få en overkommelig motstander å opponere mot. Denne argumentasjonsteknikken er ikke helt ukjent, den kalles å sitte på begge sider av bordet. Men i seriøs forskning regnes dette for faglig uetisk.

I Hs og Ls bilde av verden har de selv og Snorre felles motstandere i forskerne, og de kommer som tapre riddere for å redde Snorre: "...jeg har aldri vært redd for å utfordre den minoriteten av vitenskapsmenn som aldri yter noe selv. De som i dekning av en villedende professortittel, eller krav på ekspertise, bare lever trygt av å forsvare dogmene...", sier H (s. 244).

Men nå sitter ikke H og L akkurat i posisjon til å vurdere hvem som har fortjent sine professortitler eller ikke. Slike titler blir gitt etter bedømmelse av vitenskapelige arbeider av kompetente komiteer. I alle fall har de som har fått disse titlene, ikke tildelt seg slike titler selv. På bakgrunn av den forakt forfatterne legger for dagen for det akademiske forskningsmiljø, virker det påfallende at H til stadighet ordlegger seg slik at leserne skal tro han ikke bare har æresdoktorgrad, men har fullført en akademisk utdanning og disputert for graden doctor philos. I et tidligere verk, *Fatuhiva. Tilbake til naturen* (1974) forteller H om sine planer for studiene ved Universitetet i Oslo. Der sier han bl. a. : "Jeg skulle etter eget valg studere zoologi og geografi ... valget av zoologi som hovedfag var en fortsettelse av barndommens begeistring for naturen" (s. 15). I *Jakten på Odin* er planene blitt realisert, her sier Heyerdahl: "Selv var jeg utdannet realist med zoologi og arvelighetslære som hovedfag, geografi som bifag" (s. 15). I *I Adams fotspor. En erindringsreise* (1998) nevner han sine lærere Broch og Bonnevies, og sier: "Broch støttet Bonnevies plan om at jeg kunne ta doktorgraden på et studium av artenes opprinnelse på Marquesasøyene" (s. 78). I *Hvem er hvem* er H også oppført med tittelen dr.philos. Omtalene i dette verket er bl. a. forfattet på grunnlag av et skjema der den omtalte selv fører opp opplysninger om utdanning, yrkeskarriere o.l. Men i følge eksamensprotokollen ved Universitetet i Oslo synes H verken å ha bifag eller hovedfag. Hvor, når og på hvilket verk han tok doktorgraden, må også være en meget godt bevart hemmelighet.

De mange karakteristikkene av Snorre-forskere som man finner spredt i hele boken, avslører med all tydelighet at H og L i realiteten er totalt ukjente med denne meget omfattende forskningen. Forskningslitteratur innenfor Snorre-forskningen er også helt fraværende i bibliografien. Fordi forfatterne verken kjenner middelalderens lærde miljøer og deres arbeidsmåter eller de siste århundrenes forskning på Snorre, presenterer de sine "oppdagelser" som erobring av hvite flekker på det vitenskapelige kartet. At Snorres verker i høy grad har opptatt den internasjonale forskningsverden de siste århundrene og vært særlig intens i de siste mannsaldrene, er de enten lykkelig uvitende om eller har valgt å ignorere. De går tilbake til Snorres tekst uten noe forsøk på å forstå og tolke Snorre i hans historiske kontekst, og fester lit til at Odin var en verdslig konge som innvandret til Norden fra landet øst for Tanakvisl (Don). I dette følger H og L "de lærde" på 1600-tallet og tidlig på 1700-tallet. Olof Rudbeck (1630–1702) framstår som en av de to herrenes

nærmeste åndsfrende. Den lærde litteraturen fra tiden før opplysningstiden kan være underholdende nok og har absolutt sin sjarm, men det er ikke fullt så sjarmerende når et verk som åndshistorisk tilhører denne perioden, blir lansert 300 år etter sin tid.

Nå har H i diskusjoner ved ulike anledninger gitt en slags begrunnelse for at de ikke bruker tid på å skaffe seg kunnskaper om de emner de skriver om. De har nemlig den oppfatning at forskerne sitter i elfenbenstårn, eventuelt i små isolerte hull, og betrakter sine egne snevre felt uten sjanse til å få overblikk og å se de store linjene. H og L, som ikke hefter seg bort med detaljkunnskaper, har derimot det store overblikket. At uvitenhet på et høyere nivå gir overblikk, høres unektelig noe merkelig ut, men i all sin merkelighet er her en viss absurd logikk. Kunnskaper gir nemlig motforestillinger under en forskningsprosess. Jo flere motforestillinger som uteblir, jo større blir følelsen av overblikk. Men spørsmålet er om overblikket er reelt.

H og L leser Snorre like bokstavelig som enkelte har lest Bibelen. Da blir det et problem at Odin utvandrer fra Åsgard i Ynglingasaga, men fra Troja i Snorres *Edda*. H foretar noen merkelige krumspring for å bortforklare denne motsetningen mellom Snorres tekster. Han påstår at i *Heimskringla*, som er et historisk verk, er Odin framstilt som et menneske, og Tor er ikke nevnt, verken som gud eller konge (s. 257). Derimot mener H at *Edda*, som er et verk om diktetekunst og nordisk mytologi, forteller om Tor, han hører i motsetning til Odin til i mytenes verden (s. 257). Han insisterer på at “Snorre prøver på alle måter å skille Odin ut fra de andre gudene” (s. 39), og på s. 258 har han i alle fall fått Per til å forstå at Snorre “skilte Tor og Odin fra hverandre i to helt forskjellige bøker”. Som kommentar til at de tidligere har fått påpekt at Odin i Snorres *Edda* utvandrer fra Troja og ikke fra området østenfor Tanakvisl (Don), som i *Heimskringla*, utbryter Per: “Det er jo helt utrolig. Aldri har Snorre identifisert Odins hjemby med Troja!... Enhver legmann kan slå opp i Snorres klassiske verk *Edda* og finne at det ikke er sant.”

Man må virkelig undre seg over hvordan de to herrene leser tekst, eller om de ikke en gang har lest Snorres tekster grundig og sammenhengende (at bare et utdrag av *Edda* er kjent, framgår av bibliografien). At Tor ikke er nevnt i *Heimskringla*, stemmer ikke. Han er nevnt i Ynglingasaga, både i kap. 5 og kap. 7. I *Ingen grenser* (s. 49) prøver H å bortforklare denne Tor som Odin gir boplassen Trudvang, som også er guden Tors boplass i mytene. Han er i følge H Odins offerprest og har ingen ting med guden Tor å gjøre, men kan være oppkalt etter ham. Denne bortforklaringen er like krampaktig som den er fantasifull og komisk. H synes ikke å ha oppfattet at Odin er en av den store gudeflokk som presenteres i Gylfaginning i Snorres *Edda*, og også opptrer i andre deler av verket. For Snorre er Odin den fremste i den norrøne gudeverden som opptrer forkledd som treenigheten Høy, Jevnhøy og Tredje. Det skillet som H ønsker å innføre mellom Odin og Tor i Snorres framstilling, er ren ønsketenkning. Når vi så kommer til Pers påstand om at Snorre aldri har identifisert Odins hjemby med Troja, så kan alle og enhver gjøre akkurat det Per foreslår, slå opp i Snorres tekst og lese selv. I Prologen forteller Snorre først om Troja “som vi kaller Tyrkland”. Senere forteller han at Odin og Frigg med et stort følge utvandrer fra Tyrkland, og etter at de har slått seg ned i Sigtuna, innsatte Odin høvdinger, på samme måte som i Troja. Han innsatte tolv styringsmenn til å dømme etter landets lover, og ordnet all rett slik det hadde vært i Troja.

Denne svært så unøyaktige og tendensiøse lesningen av Snorres tekster illustrerer godt den måten H og L leser tekst på, både kilder og faglitteratur – i den svært beskjedne grad de har lest faglitteratur. I dette tilfellet er ting som står i teksten, men som de gjerne skulle sett ikke stod der, forsøkt bortforklart. I andre tilfeller leser de opplysninger inn i en kilde, som ikke står der. De forteller f. eks. at *Nestorkrøniken* sier at handelsmennene i Rus inviterte de såkalte “Varangerbrødrene” (s. 102). Dette har de hentet fra Pritsak.

Nestorkrøniken nevner ingen handelsmenn. Man kan over hodet ikke lite på at innholdet i kilder og faglitteratur er rett gjengitt.

H og L gjør et poeng av at de tar Snorre på alvor når de ser på Odin som en jordisk konge. Hadde de virkelig tatt Snorre på alvor, burde de ha forsøkt å lese Snorre i den kontekst han selv angir at de mytologiske tekstene skal forstås. Denne konteksten gjør Snorre rede for i Prologen til *Edda*. Den rommer Snorres lærde synspunkter på det gamle mytologiske stoffet som behandles i de øvrige delene av verket. I Prologen, som har fått stor oppmerksomhet i forskningen, gjør Snorre som kristen historiker rede for sitt syn på hedendommen. Ingen kristen mann må forledes til å tro på hedenske guder, de er alle mennesker fra fortiden. Dette er en religionsforklaring, evhemerisme, som etter grekeren Evhemeros på 300-tallet f. Kr. ble tatt opp av kristendommens forsvarere i oldtiden og fikk stor betydning i middelalderen. En annen kjent middelalderteori vi gjenfinner hos Snorre, var at de nordiske herskerslektene hadde innvandret til Norden fra verdens midtpunkt, fra områdene for den gamle klassiske kultur. Slik ble Norden skrevet inn i den europeiske og kristne historien. Dette gjaldt ikke bare Norden. Heltene fra Troja hadde blitt "stamfedre" til fyrstehus rundt om i Europa lenge før Snorres tid, jfr. fortellingen om *Ænæas* som reiste fra Troja til Roma og grunnla det romerske riket. En tredje kjent teori var at hedendommen var en slags forløper for kristendommen (*religio naturalis*). Alle disse teoriene ser vi at Snorre kombinerer på en genial måte, og den gamle germanske forestillingen at kongen nedstammet fra gudene – eller mer presist fra en gud og en jotunkvinne – kunne med letthet kombineres med euhemerismen og med teorien om at herskerslektene hadde innvandret fra de gamle kulturer i sør. De som ser bort fra denne lærde tradisjonen som Snorre stod i, har ikke tatt Snorre på alvor.

Som støtte for den teorien at Odin var en verdslig konge, drar H og L inn *Den Angelsaksiske krønike*, hvor Odin er stamfar for fyrstehus. Men forfatteren av denne krøniken stod selvsagt i akkurat den samme kristne tradisjon som Snorre flere hundre år seinere. Forhold som burde ha vakt visse motforestillinger hos H og L, er f. eks. at beretningen om Odins innvandring fra området øst for Tanakvisl (Don) eller fra Troja først kommer i kilder fra kristen tid. I Snorres kilder, gudedikt eller skaldedikt med mytologisk innhold, finnes disse forestillingene ikke. Hvis man ønsker å se på Odin som en konge, og ikke som en gud, burde man også kunne gi en forklaring på at Odins navn er tabu og ikke kan brukes som et vanlig mansnavn. Hvilket språk Odin og hans følge snakket da de kom vandrende nordover, og når de eventuelt byttet språk, kunne også være interessant å få belyst. H og L kommer ikke inn på noen av disse spørsmålene. I det hele får de svært få motforestillinger til sine egne ideer.

Når det gjelder historiske kunnskaper og kjennskap til kulturen i middelalderen generelt, ligger boken på et slikt nivå at en del lesere nok vil knipe seg i armen. Per kan f.eks. fortelle at tørrfiskhandelen var Islands største inntektskilde på Snorres tid (s. 20). Man kan lese i en hvilken som helst grunnbok i Islands historie at de islandske eksportvarene i middelalderen var vadsmål, saueskinn og jaktfalker. Tørrfisk var ikke en islandsk handelsvare på Snorres tid. Thor kan fortelle at eksperter på Island regner med at det gikk med et par hundre skinn av nyfødte lam til å lage pergament til en bok (s. 24). Men islendingene laget sitt pergament nesten utelukkende av kalveskinn, og det var det vanlige i Nord-Europa. Fra s. 65 og på de følgende sider konverserer Thor og Per om *Orkneyinga saga*, og Thor forteller den halvmytiske beretningen om kong Nor, som er overlevert i *Orkneyinga saga*. Han meddeler Per – og sine lesere – at "Ragnvald [Mørejarl] og Sigurd jarl stod sikkert bak nedskrivningen av sagaen om kong Nor" (s. 69). Men Ragnvald Mørejarl og hans bror Sigurd levde lenge før den nordiske kulturen hadde blitt en skriftkultur. Det ble over hodet ikke forfattet skriftlige verk i Norden i Ragnvald Mørejarls tid. På

samme side (og flere steder) får vi også vite at Harald Hårfagre la under seg alt land helt opp til Varanger-regionen i Finnmark. Men de samiske områdene i nord må vi nok se på som områder som lå utenfor det Norge som ble samlet av Harald Hårfagre. På s. 22 hevdes det at Sæmund Frode hadde lest Homer og Herodot da han studerte i Paris. På denne tiden fantes det ingen kunnskap i gresk verken i Paris eller ved andre lærdomssenter i Vest-Europa, og Homers og Herodots tekster ble derfor ikke lest i Paris så tidlig. Kristendommen i Irland blir stadig betegnet som gresk-ortodoks. Det er tøv, den var selvsagt romersk-katolsk. Listen over denne typen feil kunne gjøres lang.

At H og L som har som mål å presentere ny kunnskap om den norrøne guden Odin, heller ikke anser det nødvendig å skaffe seg elementær innsikt i det religionshistoriske fagfeltet, er like oppsiktsvekkende som mangelen på interesse for Snorre-forskningen. Er man interessert i de eldste sporene av norrøne og germanske guder, nøyer man seg ikke med å gå til Snorre, som er en representant for den lærde kristne middelalder, og dens syn på hedendommen. For troen på Odin og den norrøne gudeverden er der eldre kilder enn som så. I eddadikt og skaldedikt, som var kilder Snorre bygget på, møter vi over alt Odin som en norrøn utgave av en eldre germansk guddom, som i sine grunntrekk går tilbake på en enda eldre indo-europeisk gudeskikkelse. H og L tar Odin ut av denne konteksten. Deres forsøk på å snevre inn Odin-tradisjonen til en historie om de nordiske folkenes opphav, framstår i beste fall som naiv, en forsinket utløper av 1600- og 1700-tallets nasjonalistiske verdensbilde der de nordiske folkene stod i sentrum av verdenshistorien. Deres syn på Snorre er verken nytt eller originalt, bare avleggs.

Hs og Ls teser hviler i høy grad på språklige argumenter. Den sammenliknende språkvitenskapen vokste fram fra begynnelsen av 1800-tallet, men det har gått H og L hus forbi. Deres metoder svarer til de uvitenskapelige etymologiske spekulasjoner fra før 1800 hvor det ikke fantes kriterier for hva man sammenliknet. Å bygge på tilfeldige lyd-likheter mellom enkeltord i ulike språk uten metode for sammenlikning og uten kjennskap til sammenliknende språkvitenskap blir i seg selv fullstendig uvitenskapelig. Enda verre blir det når dette kombineres med uvitenhet om fakta og total tilsidesetting av både tids- og romperspektivet. Når alt dette er vevd sammen, blir det nesten umulig å nøste opp. La oss ta som eksempel forfatterens omtale av en del folkenavn som står sentralt i deres argumentasjon: *as* (i følge H og L opphavet til *ås* – *æser*), *alan*, *os(seter)* og *udi* (som H og L identifiserer med *Odins* folk) og *vaner*. I disse folkenavnene ser H og L beviset for at *aser* (dvs. *æser*), *vaner*, til og med *Odins* folk, holdt til i områdene rundt Azov, som H og L skriver *Asov*, som likner mer på *Asenes hov*.

As, gresk *asioi*, er kjent fra Strabo (1. årh. e. Kr.). De var sannsynligvis iranske. Fra omlag 1000 e. Kr. brukes *as* og *alan* om hverandre og synes å betegne samme folk, antakelig de iranske osseterne. I dag er det ingen iranske folk som bruker navnet, mens osseterne kaller sine tyrkiske naboer balkarene for *asy*. Når H sier (s. 32): “Og da var det at jeg besluttet å dra til det folket som fremdeles kaller seg for *aser*”, er dette derfor bløff. Han dro ikke til balkarene, men til udierne og azerbajdzjanerne, som ikke kaller seg *aser*. H og L forbinder *as* med norrønt *áss*. Men på det tidspunktet disse i følge H og L skal ha vandret nordover, het de ikke *áss*, men *ansu-/ansi-*. *Áss* er en mye yngre norrøn form.

Alan er navnet på et iransk folk, antakelig de samme som dagens ossetere. *Alan* kommer av **arya-*, dvs. arier. Osseterne kaller seg selv *ir*, flertall *iron*, som er en annen dialektal utvikling av **arya-*. Betegnelsen *alan* er kjent fra 1. årh. e. Kr.

Osseterne ble på gammelgeorgisk (400 e. Kr.) kalt *ovs* som senere ble til *os*. Suffikset *-eti* betyr ‘land’. *Osseti* er altså osseternes land. Det er med andre ord en georgisk betegnelse på folket, og de har aldri hett *as*, og det har aldri vært noen lydutvikling *as* til *os* slik H hevder (s. 163).

Udi er et østkaukasisk språk talt i Georgia og Azerbajdzjan. Det er beslektet med 25–30 andre østkaukasiske språk som tales i Dagestan i Azerbajdzjan. Udiene kaller seg selv *udi* (med lang *i* og trykket på siste stavelse). Formen *udin-* er russisk. Poenget er at Odin-folket er en ren konstruksjon og tilsnikelse av H og L. Verken nå eller tidligere har de selv kalt seg *odin/udin*! Sammenlikningen mellom *udi* og Odin tar heller ikke hensyn til at på den tiden Odin, i følge H og L, skal ha vandret nordover, het Odin *Wodan/Wotan*, noe som burde komplisere koblingen til *udi*-folket.

Som vi ser går ingen ting opp. *Udi* er et østkaukasisk språk og folk som står språklig like fjernt fra de iransktalende osseter og deres alanske forfedre som norsk står fra kinesisk. *As* har intet med *os-* i osseter å gjøre. Osseter er georgiernes navn på dem som selv kaller seg *ir*, *iron*, som igjen har samme opprinnelse som *alan*.

Bedre går det ikke med vanene. Vanene er skapt av H fordi han igjen har glemt elementær kronologi. Van er navnet på en innsjø i Øst-Tyrkia. Det eldste folket som vi vet bodde der, var urarterne som kalte sitt rike *Bianili*. Slektskapet til språket deres er usikkert. Senere ble dette armensk og så iransk og tyrkisk område. Verken i oldtiden eller middelalderen var det noen som snakket om noe kongedømme Van eller noe folkeslag som het *vaner* der. Denne betegnelsen oppstod først i det 19. årh. Da diktet man på grunnlag av stedsnavnet Van opp et folk, *vaner*, og et *van-rike* for å kunne knytte de arkeologiske minnesmerkene i området til et folk og en kultur. Dette var før man hadde lært å lese kileskriften og fortolket innskriftene fra området. Første gangen ordet *Vannic* er funnet i engelsk, er i 1882! På “Odins tid” fantes ikke *vanene*, og heller ikke på Snorres tid. Men på engelsk lever ordet *Vannic* enda som en foreldet betegnelse for urarteisk, jf. *Encyclopedia Britannica*, som H støtter seg på. Og så kronologien enda en gang: Det urarteiske riket gikk i oppløsning i det 6. århundre før Kr. fødsel. Dette har H og L fått påpekt i tidligere anmeldelser, men det er tydeligvis noe de ikke vil eller kan forstå. I sin nye bok kobler de også *vanene* til de tyrkiske *on-ogurer* som kom til Kaukasus og Sør-Russland først på 700-tallet e. Kr. Forfatterne vet tydeligvis ikke noe om disse folkene, og går fullstendig surr i sine egne fantasier og i sin egen uvitenhet. På et punkt i boken er de rett nok like ved å komme til sannhets erkjennelse. Etter at Thor har lagt ut om ulike folkenavn, utbryter Per: “Dette er til å bli helt forvirret av.” Hvorpå Thor svarer: “Det ble jeg også, inntil jeg forsto at Gagloiti i litt mer kompliserte vendinger hadde sagt det samme som vår venn Nikolay på museet i Asov: At det i litteraturen fantes en mengde ulike navn på samme sak” (s. 248). Vi kan forsikre: De er like forvirret fra begynnelse til slutt begge to.

På nordlige breddegrader burde forholdene være mer oversiktelige. Men de blander likevel sammen *Nestorkrønikens tsjud'*, som er estere, og *zavolotsjkaja tsjud'*, som er ‘*tsjud'* bortenfor drageidene’ (sett fra Novgorod), som er en sekkebetegnelse på folk som bodde der. Hvor de har plukket opp de såkalte varangerbrødrene, er et mysterium. I diskusjonen om hvem væringene/varjagene var, har det rett nok vært lansert mange teorier. Kanskje har H og L av ren vanvare kommet borti en gammel avleggs teori som har knyttet ordene etymologisk til Varanger. Men mest sannsynlig har varangerbrødrene blitt til på grunn av en misforståelse av det engelske adjektivet *Varangian*.

H og L konverserer – til dels i en belærende tone – om mange språk de ikke kan. Påliteligheten i opplysningene de serverer, blir deretter. Her skal bare noen få eksempler nevnes. H og L hevder at *Aga-* i Agamemnon er ærestittelen på regjerende fyrster (s. 80). Men *Aga-* i Agamemnon er av ukjent opprinnelse. *Aga* i betydningen ‘fyrste, herre’ er tyrkisk, og kom til området noen tusen år etter Agamemnons død. De kan også fortelle at innbyggerne i Azerbajdzjan kaller seg selv for *azeri* i flertall, som på norsk blir *aser* (s. 132). Men *azeri* (med trykk på siste stavelse) er entall, flertall er *azerilär*. De kan også fortelle at det folket som de mener de norrøne æsene har sitt opphav i, på tyrkisk kalles *as*, *aser* (s. 245). Men

as finnes ikke i tyrkisk, og en eventuell flertallsform ville ha vært *aslar*. Utredningen om forholdet mellom grafem og fonem i gresk og russisk går heller ikke så bra. Per sier: “Vi må huske på at så vel på gresk som på russisk er “b” og “v” samme bokstav, og også “o” og “u”, ...” (s. 137). De har tydeligvis ikke forstått at et bokstavtegn kan ha ulik lydverdi i samme eller beslektede alfabeter. Men både russisk og nygresk har motsetningen i skrift og tale mellom *v* og *b* og mellom *o* og *u*. Første leksjon i en elementær lærebok ville ha vist H og L dette. Kunnskapene om det språket Snorre skrev på, kan heller ikke være særlig store. Refleksjonene over hva Blåland kan bety (s. 29f), viser at de ikke vet at adjektivet *blár* på norrønt også har betydningen ‘mørk’. Spekulasjonene rundt betydningen av Svitjod (norr. *Svíþjóð*) ender også i det rene tøv med lansering av en “norrøn” ugrammatiske bastardform som aldri kan ha eksistert (s. 30).

I lys av at den ene av de to forfatterne forteller at han har bifag i geografi og den andre i følge presentasjonen på omslaget har studert kartografi, er de forbausende slappe med geografien. Vi kan her nøye oss med å dra fram eksempler bare fra en side i boken, s. 135. Her omtales Azov (sic!) og Van som to av de største befestede hovedstedene i hele Kaukasusområdet. Men verken Azov eller Van ligger i Kaukasus. De omtaler også “vanernes gamle rike, nå Armenia i øst”. Men det folket som H og L kaller vaner, bodde jo ved Van-sjøen, og den ligger i Tyrkia.

Når forfatterne samtidig går surr i både tid og sted, kan forvirringen bli total. En anakronisme så det suser har vi på s. 36–37 hvor de skriver om “romernes innmarsj i tyrkernes verden”. Men i romersk tid var tyrkerne fortsatt trygt forvart øst for Altaifjellene.

H har altså gravd i Azov for å finne støtte for sin tese om at Odin var en verdslig konge som utvandret med sitt følge fra dette området i det 1. årh. f. Kr. Arkeologien arbeider med stumme kilder, med menneskeskapte gjenstander som i seg selv ikke kan tale. Derfor setter arkeologien strenge krav til materialkunnskap og metode, og slutninger bør trekkes med varsomhet. H og L prøver å bruke arkeologisk materiale til å underbygge ideen om Odins migrasjon fra Azov til Skandinavia. Men argumentasjonen bygger på sviktende innsikt både i arkeologisk metodikk og materialkunnskap.

Innvandring, eller mistanke om innvandring, til et område kan nemlig påvises arkeologisk i form av fremmede innslag i et ellers hjemlig materiale. Problemet med å grave i Azov er at arkeologien ikke på samme måte kan påvise utvandring. Det ville i så fall være å hevde at det er materiale som mangler – fordi det er fjernet fra Azov og brakt til Skandinavia – og det ville være å trekke slutninger på negativt grunnlag. Å grave i Azov for å bekrefte tesen om Odins utvandring, er med andre ord å begynne i feil ende av reiseruten.

Boken mangler også enhver teoretisk refleksjon over om eventuelle funn som kunne indikere kontakt mellom Azov og Skandinavia, indikerer handel, kulturell påvirkning eller immigrasjon.

H og L trekker fram tre tema for å underbygge teorien om migrasjon (s. 286ff): gravskikk, våpen og spenner.

Branngravskikken ble i følge Ynglingasaga innført som lov i Norden av Odin. Dette skal i følge H og L ha skjedd i de siste tiårene f. Kr. (s. 42f, 142f, 289). De hevder at dette bekreftes av arkeologien, og henviser til en arkeologistudent. Men på det tidsrommet de angir, hadde branngravskikken vært så godt som enerådende i Skandinavia i tusen år. H og L viser til at gravene i storhaugene i Gamla Uppsala er branngraver, men de er fra 5.–6. årh. e. Kr., og ubrukelig som bevis for en migrasjon fem hundre år tidligere (s. 42 f).

Av våpen trekker H og L inn sverd, ringbrynjer og et spyd. Russiske arkeologer skal ha blitt slått av likheten mellom sverd og ringbrynjer i Azov-området og Norden (s. 158, 164). Ringbrynjer er sjeldne i skandinaviske vikingtidsfunn, og det trenges detaljopplysninger for å vurdere likhet. Det får vi ikke. Påstanden om sverdene belegges med foto

av ett sverd fra Azov fra det 2. årh. e. Kr. og fem fra Skandinavia og Island fra vikingtiden (9.–10. årh.). Fotografiene viser klart at Azov-sverdet og de skandinaviske sverdene er av ulike typer. Azov-sverdet er et sarmatisk/alansk våpen. Det er langt og smalt, tveegget og uten steg (blodrand), med linseformet eller rombisk tverrsnitt og åpent grep. De tveeggede vikingsverdene er bredere, de har steg og kraftefulle metallgrep med over- og underhjalte. Typene betinger ulike kampteknikker. I det 2. årh. e. Kr. brukte man i Norden samme våpentyper som romerne. Vikingenes sverd er resultatet av en langt senere vesteuropeisk våpenutvikling.

Et sarmatisk spyd fra 1. årh. e. Kr. er funnet på gården Valle på Østre Toten (A. E. Herteig: *Bidrag til jernalderens bosetningshistorie på Toten*. Skr. utg. av Det Norske Videnskaps-Akad. i Oslo, 2. Hist.-Filos. Klasse 1, Oslo 1955, fig. 3). H og L har for egen regning lagt funnet til Valle i Setesdalen (s. 237), hvilket er feil. Funnet viser kontakt med sarmaterne, men et enslig spyd kan ikke tas til inntekt for en folkevandring. Handel, gavebytte eller tyveri er rimeligere tolkninger av enkeltgjenstander. Feilplasseringen til Setesdalen kan være en glipp, men er påfallende når man ser at H og L gjør et nummer av påståtte forbindelser mellom folkemusikken i Kaukasus og Setesdalen. Folkemusikeren Hallvard T. Bjørgum, som er Hs og Ls kilde på dette punktet, tok i en pressemelding like etter at boken kom ut, avstand fra hvordan han er gjengitt.

Sammenlikning av smykker spiller en betydelig rolle i Hs og Ls argumentasjon. Det skal i graver i Azov-området være funnet gullsmedarbeider som minner de russiske forskerne – igjen i følge H og L – om tilsvarende funn i nordiske vikinggraver (s. 158). Dette dokumenteres ikke med bilder eller med henvisning til funn eller litteratur.

Derimot får vi bilder av bronsegjenstander. Hovedrollen i bevisføringen for Odins utvandring fra Azov tillegges tre “ringnåler” av bronse. I bildeteksten (s. 15 i bildesekvensen midt i boken) får vi vite hvor stor vekt disse gjenstandene skal tillegges: “Det første synlige bevis på kulturell spredning fra Asov til Skandinavia kom da ringnåler av samme type som i vikingtidens Norden dukket opp i tre forskjellige graver fra 1.–2. århundre e. Kr.” Men disse “ringnålene” fra Azov er slett ikke ringnåler, men runde beltespennere, funnet ved hoften (s. 13 i bildesekvensen). De har korte, butte teiner, ikke spisse nåler, og er utbredt over store deler av Europa og østover i Sibir. De nordiske ringnålene har spisse nåler, og ble båret ved skulderen. Det er over hodet ingen sammenheng mellom beltespennene fra Azov og ringnålene fra Norden hverken kronologisk eller funksjonelt.

Illustrasjonene i boken er et kapittel for seg. En stor del av bildematerialet passer best i Hs familiealbum, og mye av bildematerialet er irrelevant i forhold til bokens tema og illustrerer ikke noe som helst. Men bilder som er ment å illustrere noe, har vi på s. 16–17 i bildesekvensen. Her ser det ut som forfatterne vil gi inntrykk av en typologisk utviklingsrekke for ringnåler som argument for en migrasjon. Nålene er tilsynelatende avbildet kronologisk. Nålene (teinen) blir lenger og ringene mindre jo mer vi nærmer oss vår egen tid. Likeledes øker nålene tilsynelatende i lengde jo lenger vest man kommer.

Men ringspennene fra Azov (a – c) er som sagt beltespennere, og er kjent i store deler av Europa i hele jernalderen. De er ikke sammenlignbare med ringnålene fra Gotland (d – f) som har nåler, og sitter på skulderen. De tre hesteskoformede brosjene (g – i) er oppgitt til å være fra samisk Skandinavia fra 9. årh., mens de er 200 år yngre. I katalogen som har originalbildet (se s. 70 og 419 i *The North Atlantic Saga*, red. Fitzhugh and Ward 2000), er dateringen klart angitt til det 11. årh. I følge bildeteksten (j – k) øker nålens lengde fra Gotland til svensk fastland. Men den korte ringnålen (j) er i følge Fitzhugh og Ward (s. 38, 418) fra Västmanland, dvs. fra fastlands-Sverige, mens den lange nålen (k) er hentet fra Gotland. Lange nåler var særlig vanlige på Gotland. De fire siste nålene i rekken (o – r) fra Norge, Færøyene, Island og Newfoundland, er alle av irsk/norrøn type.

Den anførte rekken bygger dels på feilaktige forutsetninger (sammenlikning av spenner til helt ulike bruk), dels på feil gjengitte dateringer, og dels på feil gjengitt utvikling. Her er kildene tilpasset teorien og ikke omvendt.

Også et par av de kart som er avbildet, gir inntrykk av å være noe annet enn det de er. På s. 29 i bildesekvensen er det avbildet et verdenskart av Ptolemaios-typen, som er forsynt med den misvisende bildeteksten:

Ptolemaios' verdenskart fra omkring år 150 e. Kr. som Snorre trolig har hatt kjennskap til da han skrev innledningen til Kongesagaene, hvor han skildrer sin tids kjente geografi. Kartet er fra Ptolemaios' *Geografi*. Kopien er fra ca. 1290 og kommer fra "Codex Vaticanus Urbinas", ...

Dette er ikke Ptolemaios verdenskart og heller ikke en kopi. Det stammer ikke fra hans *Geografi*, som er lister over geografiske posisjoner, uten kart. De kart av Ptolemaios-typen som eksisterer i dag, er konstruert av grekerne i middelalderen på grunnlag av Ptolemaios sine observasjoner.

Også bildeteksten under borgen som er avbildet på den siste siden av bildesekvensen, virker mistenkelig. Bildeteksten sier at dette er "Asovs borg i 1259 i følge et gammelt kart i Asov museums bibliotek." Men på bildet står det klart og tydelig på moderne russisk: "Plan over den tyrkiske festningen Azov". Tyrkerne kom til Azov i 1471. Stjerneformede tenaljefestninger ble utviklet av franske ingeniører sent på 1600-tallet. Eldre kan borgen på tegningen ikke være. Borgen lå en tid i ruiner, men ble gjenoppbygget etter 1769. Om bildet viser borgen før eller etter gjenoppbyggingen, skal vi ikke ha sagt.

På s. 20 i bildesekvensen har vi to fotografier av mikroperler. Teksten under bildene lyder: "Miniatyrperler av samme type som i Egypt og Indusdalen." Hvordan dette er å forstå, er uklart. Men i alle fall er perlene besnærende like, de er faktisk identiske. Høyre bilde viser to perlekjeder som også finnes på venstre bilde. Formålet med et slikt dobbelt oppsett kan man bare spekulere over.

Nederst på s. 27 i bildesekvensen er det avbildet en oppslått bok som H og L forteller viser Snorres kongesagaer fra 1215 i en tysk utgave fra 1765. For det første er ikke Snorres kongesagaer fra 1215. Dersom Snorre skulle ha skrevet sine kongesagaer så tidlig, ville de være eldre enn flere av de kildene han brukte. For det andre inneholder boken ikke Snorres kongesagaer, det er ikke en trykt utgave, og den er ikke tysk. Bildet viser et ungt islandsk håndskrift av Snorres *Edda*. Det er skrevet av Jakob Sigurðsson. Han laget også noen illustrasjoner, som tegningen av Odin som er avbildet. Dette håndskriftet med illustrasjonene er så kjent at dersom man presenterer det som noe annet enn det er, er man garantert å bli avslørt. På høyre side har Jakob Sigurðsson kopiert tittelbladet i den første *Edda*-utgave. Her står det at dette er boken *Edda* som Snorre Sturluson lagmann har satt sammen i det Herrens år 1215 (i dag regner forskerne med at *Edda* er skrevet noen år senere). Videre står det at boken er trykt i København på islandsk, dansk og latin i det Herrens år 1665, og avskrevet i 1765. Dersom man vil bruke bildematerialet til å bløffe, er det lite smart å bruke illustrasjoner som inneholder tekst som avslører bløffen.

Jakten på Odin faller helt klart utenfor det som kan defineres som vitenskapelig litteratur. Dette må defineres som pseudo-vitenskap. Delvis er boken pseudo-arkeologi, også kalt kult-arkeologi, som kan være interessant nok som fenomen. En karakteristikk av denne retningen finnes i Stiebing, William H. Jr. 1995: "The Nature and Dangers of Cult Archaeology", i F. B. Harrod & R. A. Eve (red.) *Cult archaeology and creationism*, Iowa City. Her blir noen lettkjennelige trekk ved pseudo-arkeologi dratt fram: (1) the unscientific nature of cult archaeology's evidence and methodology, (2) its tendency to provide

simple, compact answers to complex, difficult issues, and (3) the presence of a persecution complex and ambivalent attitude toward the scientific Establishment (Stiebing 1995: 2).

Litteratur av denne typen lever oftest sitt liv i det stille uten for mye oppmerksomhet. Men av og til får slike arbeider stor publisitet, som tilfellet har vært med *Ingen grenser* og *Jakten på Odin*. Dette skyldes ikke at forfatterne presenterer noe nytt og spennende. Faktum er at H og L inngår i en lang rekke av forfattere som har lest Snorre bokstavelig og kommet med liknende “teorier”. I perioden rundt andre verdenskrig argumenterte islendingen Barði Guðmundsson i flere arbeider for det synet at fortellingen om æsenes innvandring til Norden i Ynglingasaga reflekterte minner om herulenes vandringer. En russisk forfatter, Vladimir Sjerbakov, mener også at han har funnet Åsgard. Hans Åsgard ligger i Turkmenistan på et sted som heter Nisa. Han har også funnet selve Valhall og rester av Odins elfenbenstrone (som ikke er nevnt i norrøne kilder). Han har publisert flere arbeider om dette fra slutten av 1980-årene. Han har også kontaktet et norsk tidsskrift for å få publisert sine arbeider i Norge. Det er nærliggende å tro at han har fått det inntrykket at det er et godt marked for slikt stoff i Norge, og muligens vil han gjerne markere at han publiserte sine “oppdagelser” før H og L. I 1998 publiserte Stein Jarving en bok der han også hevder liknende synspunkter som H og L. Han har anmeldt *Jakten på Odin* (anmeldelsen ligger på nettsiden: <http://www.eutopia.no/Odinjakt.html>). Han forteller at H har fått benytte hans materiale, men han er skuffet over at boken hans ikke er nevnt i bibliografien i *Jakten på Odin*.

Forskjellen mellom den salgssuksess H og L har hatt, og de andres mer anonyme tilværelse er verken kvalitet eller originalitet, men kjendisfaktoren og publikumsappell. Når H framstiller seg som den ene som tar kampen opp mot den kompakte majoritet av forskere (jfr. kjennetegnene på pseudo-arkeologi), har dette appell hos den delen av publikum som alltid har betraktet det akademiske miljø med skepsis. Dette er samtidig det publikum som har minst bakgrunn for å bedømme gehalten i det de får seg servert, og suksessen er dermed sikret. Også pressens rolle er viktig for å forstå hvorfor publikasjoner uten vitenskapelig verdi får stort oppslag. Kombinasjonen av kulturjournalister uten tilstrekkelig fagkunnskap til å foreta en kritisk vurdering og pressens iboende hang til å la seg påvirke av kjendisfaktoren, lete etter stoff som selger – og kanskje skandaler – kan til tider føre til uheldige utslag og avsporinger i faglig debatt, eller skape debatt om spørsmål som ikke er verdt debatt. Akkurat som pseudo-forskningen er også denne “pseudo”-debatten bare interessant som fenomen.

Forlagets rolle er det også all grunn til å stille spørsmålstegn ved. Velvillig tolket kan man kanskje slå seg til ro med at den unøyaktige lesingen av kildene, mangelfull bruk av og tilvisning til faglitteratur, manipulerende bruk av illustrasjoner o.l. ikke er et bevisst forsøk fra forfatterne på å føre leserne bak lyset, men kan tilskrives manglende kunnskaper og manglende kjennskap til de krav som blir stilt til vitenskapelig forfatterskap. Men hva skal man vente av et forlag som gir ut faglitteratur?

Det første en tenker når en leser en bok som *Jakten på Odin*, der små og store faktafeil og grove misforståelser kommer tett som hagl, er at forlaget har tatt sjansen på å gi ut boken uten å bruke penger på fagkonsulent. Nå viser det seg imidlertid at forlaget i alle fall har hatt en fagkyndig korrekturleser. Vi har fått kopi av brev fra denne korrekturleseren, Bjarte Kaldhol, til forlaget, og her viser det seg at han slo ned på de helt fatale feilene som egentlig rev grunnlaget bort under hele “teorien” til H og L. Kaldhol skriver m.a.:

Asov bør skrives riktig: Azov. Det er et tyrkisk navn som ikke har noe med ordet “ås” (ansuz. jf. Ansgar) å gjøre; det er ren fabulering å tolke det som “Asenes hov”.

Det finnes ikke noe historisk folk som er blitt kalt “vaner”. Vannic var på 1800-tallet betegnelsen på urarteisk språk, men bare fordi innskriftene ble funnet rundt Vansjøen, ikke fordi det fantes et folk som ble kalt vaner. Man visste på det tidspunktet ikke hva slags språk dette var og kunne ikke tolke det. Urarteerne kalte seg ikke vaner.

Udin-folket i Kaukasus har nok ingen ting med Odin (Wodanaz) å gjøre. Dette er ren fabulering.

Forlaget har altså valgt å ikke ta hensyn til så klar tale, men gir ut manus fra forfatterne uten det ringeste forsøk på kvalitetssikring. Det kan kanskje tenkes at ledelsen i forlaget har hatt større tiltro til forfatterne H og L enn til den fagpersonen de trass alt har gitt manus til kritisk gjennomlesing. Men en annen og like sannsynlig forklaring er at utsiktene til godt salg og høye inntekter av en bok fra en “kjendisforfatter” som forlaget, etter uttalelsen fra Kaldhol, måtte forstå ville føre til debatt i pressen, og dermed enda høyere salg og inntekter, har blitt for fristende. Et forlag skal rett nok ha lov til å tjene penger, men også et forlag kan selge seg for dyrt.

Ved å velge å gi ut en bok som inneholder så mange feil og misvisende opplysninger som *Jakten på Odin*, har forlaget sviktet sine lesere. En annen sak er at forlaget også svikter forfatterne når de gir ut bøker som åpenbart vil skade forfatternes ettermæle.

Forlaget har også tatt sjansen på å slippe gjennom uttalelser som kan rammes av injurielovgivningen. Eksempel på dette har vi f.eks. i “villedende professortittel” (s. 244) og “ass i moderne amerikansk slang” (s. 256). Det kan muligens stilles spørsmålsteget ved om forfatterne uttaler seg med en tyngde som gir dem injurierende kraft, men forlaget vil ikke under noen omstendighet være fritatt for ansvar og risiko.

Er så dette en bok vi kan anbefale å lese? Den er verdiløs som et vitenskapelig verk. Boken har heller ingen verdi som en kunnskapsbok, til det er den for full av feil og misforståelser. Men boken kan være interessant på andre måter, som ikke er tilsiktet fra forfatternes side. Som et eksempel på fenomenet pseudo-arkeologi er *Jakten på Odin* faktisk riktig interessant. Boken burde også være av interesse for dem som er interessert i forskningsetiske spørsmål. Har man dertil evnen til å smile over komiske misforståelser og anakronismer med historisk sus over, så har H og L mye å gi.

Even Hovdhaugen
Universitetet i Oslo
Institutt for lingvistiske fag
Postboks 1102 Blindern
NO-0317 Oslo
even.hovdhaugen@ilf.uio.no

Christian Keller
Universitetet i Oslo
Middelaldersenteret
Postboks 1016 Blindern
NO-0315 Oslo
j.c.keller@mellomalder.uio.no

Else Mundal
Universitetet i Bergen
Nordisk institutt
Sydnesplassen 7
NO-5007 Bergen
else.mundal@nor.uib.no

Anne Stalsberg
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Institutt for arkeologi og kulturhistorie
Erling Skakkesgt. 47b
NO-7491 Trondheim
anne.stalsberg@vm.ntnu.no

Gro Steinsland
Universitetet i Oslo
Middelaldersenteret
Postboks 1016 Blindern
NO-0315 Oslo
gro.steinsland@mellomalder.uio.no